

УДК 65.011.8:06.05

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ АГРОФОРМУВАНЬ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Кривець Ю.М.

Херсонський державний аграрний університет

У статті виявлені основні особливості функціонування корпоративних агроформувань та управління ними. Визначені проблеми досягнення та оцінки ефективності функціонування й корпоративного управління. Обґрунтовані принципи й показники, індикатори та критерії оцінки його ефективності. З метою підвищення ефективності корпоративного управління необхідно ввести у його структуру складову корпоративної соціальної відповідальності, а в склад її оцінки – рівень та обсяги здійснення.

Ключові слова: ефективність, показники, корпоративні агроформування, корпоративне управління, акціонери, дивіденди, ризики, корпоративна соціальна відповідальність.

Постановка проблеми. Сучасною тенденцією розвитку вітчизняної аграрної економіки стає формування великої кількості корпоративних утворень, переважно у формі акціонерних товариств. Тому від ефективності функціонування та кваліфікації управлінського апарату, від впровадження нових принципів корпоративного управління суб'єктів господарювання агросфери та від участі підприємств корпоративного сектора в політичному та соціальному житті країни залежить рівень її економічного розвитку, особливо сільських територій. Однією з головних проблем у підвищенні рівня корпоративного управління є відсутність єдиної методики, яка дозволяє оцінити його ефективність. Проблема корпоративного управління зумовлена також неврегульованістю корпоративних відносин в агросфері на рівні державної аграрної політики, місцевих органів влади.

Корпоративне управління – це форма управління аграрним підприємством для врегулювання відносин (встановлення взаємозв'язків, збалансування сил та врахування інтересів) усіх учасників (акціонерів, менеджерів, директорів, зацікавлених осіб) за умови дотримання норм законодавства та правил ведення агробізнесу. Вона спрямована на залучення та раціональне використання ресурсів при здійсненні відповідного керівництва та контролю для підвищення ефективності функціонування корпоративного підприємства, з метою отримання прибутку у вигляді дивідендів відповідно до частки власності у статутному капіталі, забезпечення його фінансово-економічної стійкості та конкурентоспроможності.

Одним із найважливіших чинників ефективного розвитку корпоративних відносин є відносини всередині агроформування, або корпоративна культура. На жаль, сьогодні ці відносини ще далекі від належного рівня через постійні конфлікти між менеджментом підприємства та його акціонерами, між власниками малих та великих пакетів акцій, між стратегічним інвестором та іншими акціонерами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний теоретико-методологічний внесок у розробку питань корпоративного управління здійснили такі науковці: О.М. Анісімов, Б.М. Андрушків, Т.Р. Антошко, О.Г. Білорус, Л.В. Довгань, В.А. Євтушевський, Г.В. Козаченко, О.Г. Кошелева,

О.Р. Кібенко, М.І. Книш, Р.Р. Ларіна, О.А. Лобанова, Т.Г. Логутова, М.Ю. Мілявський, О.В. Мороз, Г.В. Назарова, М.І. Небава, І.Л. Сазонець, В.Г. Федоренко, А.В. Череп та інші. Ними висвітлені питання про його сутність, чинники, структуру, практику впровадження.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Подальших розробок потребують методологічні засади визначення ефективності корпоративного управління в сучасних умовах господарювання.

Мета статті. Метою статті є виявлення проблем функціонування корпоративних агроформувань, основних ризиків і, у цьому зв'язку, – обґрунтування принципів здійснення та показників оцінки ефективності корпоративного управління з опорою на соціальну відповідальність.

Виклад основного матеріалу. Проблеми розвитку корпоративного сектора висвітлено науковцями в різних аспектах, а саме: правове регулювання корпоративних відносин, формування інформаційного поля корпорацій, управління їх фінансово-економічними ресурсами; управління розвитком корпорацій та гармонізація інтересів учасників корпоративного управління; розбудова системи корпоративних відносин, яка дозволяє повною мірою використовувати всі переваги акціонерної форми власності [6, с. 271].

Корпорація – це організаційно-правове агроформування, яка об'єднує необхідні ресурси для виробництва продовольчих товарів та надання послуг населенню в сфері агропромислового виробництва та його інфраструктури. Така форма господарювання в умовах економічної нестабільності та фінансового спаду має певні переваги:

1) мінімізує фінансовий ризик діяльності акціонерів внаслідок виключення за чинним законодавством їхньої відповідальності перед кредиторами товариства за межами капіталу, що розміщений в акціях;

2) сприяє збільшенню концентрації виробництва, підвищенню рівня капіталізації, капіталізації, вигідному інвестуванню та інноваційному розвитку;

3) дозволяє здійснювати підприємницьку діяльність, розширювати та диверсифікувати її навіть після зміни складу акціонерів;

4) пропонує працівникам участь у розподілі прибутків і дає змогу власникам корпорацій

успішно реалізовувати стратегічні плани на за-садах колективних інтересів, корпоративної соціальної відповідальності тощо [1, с. 123].

Ефективність корпоративного управління стає вирішальним чинником успішної роботи агрофірм, компаній, холдингів, корпорацій, акціонерних товариств в ринкових умовах. Отже, за відсутності його ефективної структури, що визначає взаємини ради директорів, виконавчого органу та акціонерів, вітчизняні корпоративні агроформування та економіка в цілому будуть постійно стримуватися в своєму розвитку нестачею власного капіталу. Ефективність корпоративного управління має бути досягнута з урахуванням інтересів всіх учасників корпоративних відносин, до яких належать власники підприємства – акціонери, наймані менеджери – правління акціонерного товариства, а також інвестори й кредитори.

На аграрних ринках, що розвиваються, незалежна думка щодо практики корпоративного управління набуває особливого значення. Досить важко визначити єдиний підхід до оцінювання сутності та ефективності корпоративного управління в різних країнах, з різними традиціями та культурою. Однак вони повинні базуватися на принципах добропорядності, прозорості, підзвітності та відповідальності. Загалом система корпоративного управління передбачає розподіл прав та обов'язків між різними учасниками корпоративних відносин. Оскільки дивідендна політика є одним із проявів корпоративного управління, то в залежності від того, як саме здійснюватиметься така політика, буде відбуватися розвиток аграрного підприємства.

Єдиної моделі корпоративного управління, що працює в усіх країнах, немає. У той же час існують визначені стандарти, що застосовуються у всіляких правових, політичних і економічних його аспектах. На основі цих стандартів рейтингові агентства, консалтингові фірми, дослідницькі центри розробляють інформаційно-аналітичні продукти, що тією або іншою мірою характеризують якість корпоративного управління як в окремих аграрних компаніях, так і в агросфері країни в цілому. На сьогоднішній день у світі існує кілька уніфікованих рейтингів та велика кількість інших різноманітних індикаторів, що характеризують ефективність корпоративного управління [4, с. 157]. Використання системно-структурного аналізу існуючих індикаторів та показників дозволило систематизувати їх за такими критеріями:

1) в залежності від суб'єктів, що їх розраховують: іноземні та вітчизняні. До основних зарубіжних індикаторів слід віднести рейтинги агентства Standard & Poor's, CORE-рейтинг, рейтинг Brunswick UBS Warburg, Російського інституту директорів і рейтингового агентства «РІД – Експерт РА» тощо. До вітчизняних – Індекс корпоративного управління в Україні (УІРФП) та Рейтинг корпоративного управління підприємства рейтингового агентства «Кредит-рейтинг» [7];

2) в залежності від виду індикатора та способів їх представлення: рейтинг, індекс, коефіцієнт, ренкінг, інші індикатори;

3) в залежності від рівня комплексності проведених розрахунків: макроіндикатори – дозволяють оцінити рівень корпоративного управління на основні нормативно-правових актів та їх від-

повідність міжнародним стандартам; мікроіндикатори – оцінюють лише якість корпоративного управління в окремому акціонерному товаристві; комплексні індикатори – оцінюють і стан державного регулювання та підтримку корпоративного управління, так і якість корпоративного управління в окремому акціонерному товаристві;

4) в залежності від інформації, що використовується при розрахунках: ґрунтується лише на публічній інформації, яка відкрито оприлюднюється в засобах масової інформації та мережі Інтернет; ґрунтується як на публічній, так і на інсайдерській інформації, отриманій від керівництва акціонерного товариства;

5) в залежності від змісту моніторингу та завдань аналізу.

Ефективність корпоративного управління здебільшого визначається як результат поєднання принаймні чотирьох чинників, які застосовуються відповідно до національної або регіональної специфіки функціонування корпоративних агроформувань: особливості національного законодавства та аграрної політики, тип власності, органи (підрозділи) управління, суспільна думка [2, с. 136]. Вивчаючи їх, можна досягнути глибшого розуміння зовнішнього регуляторного середовища, з яким взаємодіють корпорації.

Категорію «рейтинг» (у перекладі з латини – розрахунок, звіт, сума, підсумок) трактують, звичайно, як «метод оцінки, що забезпечує інвестора простою системою градації, показує відносний імідж, інвестиційну якість облігацій агроформування»; «оцінку інвестицій у цінні папери». Рейтинг корпоративного управління визначається також як комплексна оцінка організації діяльності агрокорпорацій за критеріями: доброчесність, прозорість, підзвітність, відповідальність; комплексна оцінка різних процедур, аспектів й пов'язаних із цим ризиків практики корпоративного управління агроформуванням.

Під оцінкою при цьому розуміється категорію, що позначає сам процес і логічно втілений в оцінчному судженні наслідок усвідомлення позитивної чи негативної значущості будь-яких господарських явищ, витворів праці, форм трудової соціально- та виробничо-економічної діяльності для задоволення об'єктивно зумовлених потреб, нахилів, цілей конкретно-історичних суб'єктів.

При здійсненні оцінки ефективності корпоративного управління виділяється три основні групи показників, які є необхідними та достатніми для забезпечення її повноти та достовірності:

1. Показники, що відображають ступінь дотримання в компанії принципів корпоративного управління:

- рівень ділової репутації, інвестиційний імідж, ступінь захищеності прав акціонерів;
- представництво стейкхолдерів та бенефіціарів, ступінь відкритості інформації про діяльність;
- сукупність захисних заходів від банкрутства та поглинання, форми та напрями реструктуризації, її послідовність;
- фаховість менеджменту, якісний рівень формування бухгалтерської звітності та формування аудиту, здійснення контролінгу, стратегій розвитку;
- рівень корпоративної соціальної відповідальності (КСВ).

2. Показники, що характеризують результати фінансово-господарської діяльності корпоративного агроформування:

- величина та динаміка обсягу реалізації продукції та послуг;
- рівень рентабельності й прибутків від всіх видів діяльності;
- величина та динаміка статутного капіталу;
- величина й динаміка продуктивності праці зайнятих;
- величина й динаміка показників дивідендної прибутковості акцій, дивідендного доходу, ринкової капіталізації.

3. Показники, що відображають ризики корпоративного управління:

- рівень ризику «розмивання» частки акціонерів в статутному капіталі;
- ступінь обґрунтованості введення трансфертного ціноутворення;
- ступінь імовірності банкрутства, рівень ризиків від реструктуризації (незавершеність консолідації холдингів);
- рівень ризику від ступеня представництва міноритарних акціонерів у складі ради директорів.

Ефективність корпоративного управління досягається з урахуванням інтересів всіх учасників корпоративних відносин, до яких належать, як уже зазначалося, власники підприємства – акціонери, наймані менеджери – правління акціонерного товариства, а також інвестори й кредитори [3]. Ефективність корпоративного управління неможливо забезпечити без певних компромісних рішень між акціонерами, управлінцями та кредиторами. Акціонери зацікавлені в максимізації сукупного доходу від володіння акціями, що включає отримані дивіденди та доходи від зростання курсової вартості акцій. Якщо перший вид доходу визначається акціонерами на загальних зборах, то величина доходу від ринкової капіталізації аграрних корпоративних підприємств залежить, певним чином, від ефективності прийняття управлінських рішень. В свою чергу, управлінці зацікавлені перш за все в розвитку підприємства і максимізації реінвестування прибутку. Це надає їм додаткові можливості для кар'єрного росту та підвищення заробітної плати. В той же час виплати дивідендів лише скорочують фонд розвитку агроформувань та зменшують власні інвестиційні ресурси.

Ефективність роботи найманих менеджерів оцінюється, отже, через фінансово-економічну стійкість та прибутковість корпоративних агроформувань, тому вони прагнуть всебічно підтримувати їх стійкий фінансово-економічний стан та зміцнювати конкурентні позиції на аграрному ринку. Дивідендні виплати можуть погіршити ліквідність і платоспроможність при дефіциті платіжних засобів, а зниження розмірів нерозподіленого прибутку, відповідно й власного капіталу, при низькому значенні коефіцієнту автономії, – послабити фінансову незалежність корпоративного підприємства. Але незадоволенні дивідендною політикою акціонери можуть продати свої акції на фондовому ринку, що може призвести до зміни кола найвпливовіших осіб серед

власників, зумовить переобрання членів правління [8]. Таким чином, можна стверджувати, що вимоги різних груп учасників корпоративних відносин до розподілу прибутку й важливих питань стратегічного конкурентоспроможного розвитку корпоративних структур досить суперечливі. Тому реалізація корпоративного управління має бути здійснена на основі взаємодії акціонерів, правління та зовнішніх інвесторів і кредиторів та збалансуванні їх інтересів.

Великі корпоративні агроформування в умовах такої суперечливості внутрішніх інтересів часто практично не опікуються проблемами сільського населення, його працевлаштування, рівня доходів і соціального захисту, розвитку сільських територій. Це вкрай негативно впливає на демографічну ситуацію, формування людського капіталу й трудових ресурсів на селі, зумовлює деградацію сільських територій. В свою чергу, у сучасному або вже в перспективі вказані чинники можуть становити загрозу продовольчій безпеці країни, збереженню українського села як середовища та основи формування генофонду української нації. Тому ми поділяємо переконання, що рівень корпоративної соціальної відповідальності за вирішення вказаних та інших проблем розвитку агросфери, сільських територій має бути вагомим складником оцінки ефективності корпоративного управління [5, с. 127]. Всебічно сприяти цьому повинні всі суспільні інститути, державна аграрна політика.

Висновки і пропозиції. Корпоративне управління аграрним формуванням – це система організаційно-економічних взаємовідносин, яка регулює правила та процедури щодо прийняття управлінських рішень, які стосуються його діяльності та здійснення процедур звітності, контролю й аудиту, а також розподіл прав та обов'язків між підрозділами відповідно до структури, величини, спеціалізації, конкурентних позицій підприємства [9, с. 112]. Його ефективність полягає, як показали наші дослідження, не лише у підвищенні рівня конкурентоспроможності та прибутковості завдяки забезпеченню й рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин, фінансової прозорості та впровадження правил ефективного менеджменту й належного фінансового контролю, але й завдяки здійсненню заходів корпоративної соціальної відповідальності за ресурсокористування, екологічні проблеми, основне виробництво, якість продукції, зайнятість та добробут сільського населення, розвиток сільських територій загалом.

Отже, оцінка ефективності корпоративного управління має здійснюватися за допомогою аналізу фінансово-економічних, еколого-виробничих, соціальних результатів діяльності агроформування та відповідності його управління принципам корпоративності. Це включає досягнення мети корпоративного агроформування – забезпечення добробуту акціонерів, їх прав, ефективність роботи наглядової ради та правління, публічність інформації та прозорість діяльності, ефективність контролю, співпраця із зацікавленими особами, соціальна відповідальність.

Список літератури:

1. Антоненко В. І. Корпоративне управління – важливий елемент менеджменту на підприємстві / В. І. Антоненко // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 3. – С. 120-128.
2. Баюра Д. О. Система корпоративного управління в Україні: стан та перспективи розвитку: [монографія] / Д. О. Баюра. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 288 с.
3. Боковець В. В. Ефективність корпоративного управління на підприємствах / В. В. Боковець. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/8-2015/68.pdf>
4. Залобовська С. С. Інституціональні умови формування корпоративного управління в Україні: правовий аспект / С. С. Залобовська // Теорії мікро-макроекономіки: зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 30. – С. 155-165.
5. Ігнатенко М. М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: [монографія] / М. М. Ігнатенко. – Херсон: Айлант, 2015. – 470 с.
6. Мальська М. П. Корпоративне управління: теорія та практика: [підручник] / М. П. Мальська, Н. Л. Мандюк, Ю. С. Занько. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 360 с.
7. Поліщук Т. О. Показники ефективності корпоративного управління на підприємствах: сучасні аспекти / Т. О. Поліщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dbuara.dp.ua
8. Тимощук В. В. Ефективність корпоративного управління в Україні / В. В. Тимощук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nbuv.com.ua
9. Штерн Г. Ю. Корпоративне управління: [навч. посіб.] / Г. Ю. Штерн. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 278 с.

Кривець Ю.Н.

Херсонский государственный аграрный университет

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КОРПОРАТИВНЫХ АГРОФОРМИРОВАНИЙ И УПРАВЛЕНИЯ ИМИ**Аннотация**

В статье выявлены основные особенности функционирования корпоративных агроформирований и управления ими. Определены проблемы достижения и оценки эффективности функционирования и корпоративного управления. Обоснованы принципы и показатели, индикаторы и критерии оценки его эффективности. С целью повышения эффективности корпоративного управления необходимо ввести в его структуру составляющую корпоративной социальной ответственности, а в состав ее оценки – уровень и объемы осуществления.

Ключевые слова: эффективность, показатели, корпоративные агроформирования, корпоративное управление, акционеры, дивиденды, риски, корпоративная социальная ответственность.

Krivets Yu.N.

Kherson Sate Agrarian University

METHODOLOGICAL FRAMEWORK AND INDICATORS FOR ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF CORPORATE AGRICULTURAL ENTERPRISES AND MANAGEMENT**Summary**

The article reveals the main features of the functioning of the corporate agricultural companies and management. Specific challenges related to the achievement and evaluation of the performance and corporate governance. Principles and indicators, indicators and criteria for evaluating its effectiveness. With the aim of improving the effectiveness of corporate governance must be entered in the structure component of the corporate social responsibility, as part of its assessment of the level and volume of implementation.

Keywords: efficiency, performance, corporate farming enterprise, corporate management, shareholders, dividends, risks, corporate social responsibility.